

UREDNIŠTVO ZARJE je v Ljubljani, Franciskanska ulica št. 8 (tiskarna I. nadst.). Uradna ure za stranke so od 10. do 11. popoldne in od 5. do 6. popoldne vsak dan razen nedelje in praznikov. Rokopisi se ne vračajo. Nefrankirana pisma se ne sprejemajo.

NAROCNINA: celoletna po pošti ali s pošiljanjem na dom za Avstro-Ogrsko in Posno K 21:60, polletna K 10:80, četrtletna K 5:40, mesečna K 1:80; za Nemčijo celoletna K 26:40; za ostalo inozemstvo in Ameriko celoletna K 36:—.

Posamezne številke po 8 vin.

ZARJA

ZARJA izhaja vsak dan razen nedelje in praznikov ob pol 11. dopoldne.

UPRAVNISTVO se nahaja v Selenburgovi ulici št. 6, II. nadst. uraduje za stranke od 8. do 12. dopoldne in od 3. do 7. zvečer. Inscriti: enostopna petlitratna 30 vin., pogojen prostor, posluha: in reklame 40 vin. — Inserate sprejema upravnistvo.

Nefrankirana ali premalo frankirana pisma se ne sprejemajo.

Reklamacije lista so poštnine proste.

Stev. 587. V Ljubljani, v petek dne 23. maja 1913. Leto III.

Berchtold, Stürgkh in avstrijski prestiž.

Dunaj, 22. maja.

V proračunski debati v državnem zboru je prišel včeraj sodrug dr. Adler do besede. Za zbornico je bil to dogodek, kakršni ni veliko v tem parlamentu, in odmev tega govora se bo razlegal daleč preko vseh krajev Avstrije. To je bila korektura Stürgkhove limonadne govornice, operacija njegove stilistične gliste, ki je napravila po pravici največji vtisk na prijatelje in nasprotnike; dr. Adler je podal kritično karaktiristiko zadnjega poglavja naše politične zgodovine in z mogočno roko razpršil krivo glorio, ki si jo je domišljavi grof Berchtold ovil okrog glave, obenem pa je razodel vso slabost Stürgkhove vlade, ki jo je značilno imenoval »ministrstvo nesrečne roke«.

V uvodu svojega govora je dr. Adler v markantnih potezih podal sliko gospodarske stagnacije in materialne bede, ki jo je povzročila nesrečna megalomanska politika naših zunanjih kapelnikov; samo nekoliko primerov je mogel podati govornik. A mali pregled zgornjih števil daja slutiti, koliko še neznane strahne bede se skriva po tej ubogi državi, katere prebivalstvo so dovedle aventuri »prestižnih politikov« na rob gospodarskega propada. Mizerija, ki se skriva v teh številkah, bi morala zadostovati, da bi nas za vse čase rešili Berchtoldovi in njemu enakih bogov. Ta notranja beda je edini uspeh vse bahave zunanje politike; še šest mesecev take slavne politike, pa bi bil rezultat enak, kakor če bi nam sovražnik okupiral deželo!

Vzporedno z zunanjo, je dr. Adler preresetal našo notranjo politiko in pokazal je v svojem govoru, da se ni posrečila sprava ne na Češkem, ne v Galiciji. Po pravici pa vprašuje Adler: Kaj pa se je sploh posrečilo Stürgkhu? Da je spravil pod streho brambno reformo in zakon o vojaški tlaki, to ne more biti njegov ponos; kajti v tem parlamentu, čigar večina in toliko opozicionalnih strank se meče pred militarizmom na trebuh, bi bil to vsak minister doseglj. Vse drugo, česar se je polotil, je pa Stürgkhu izpodletelo; še bolj pa obremenjuje njegov račun to, česar se ni lotil. Vlada je sama oteževala spravo na Češkem. Na Galiskem pa baje ni imela toliko vpliva na škofo, da bi jih bila odvrnila od politike, ki je pogubna ne le za gališko deželo, ampak za vso državo.

S skeletimi udarci je dr. Adler ožigal reakcionarno strujo, ki dviga v Avstriji vse predrzne glavo; in poglavje avstrijske socialne politike je razgrnil, da je postala očitna vsa zoprna nagota.

Izredno zanimivo je bilo, kar je dr. Adler dejal o civilni in vojaški politiki v Avstriji, ki sta si venomer v lasih. Za Berchtolda pa bi bilo posebno poučno, kar je govornik omenil o Albaniji. Če bi bila Avstrija začetkom balkanske vojne izjavila, da je njeno geslo: Avtonomna Albanija, pa Balkan balkanskim narodom, bi bila balkanska zveza nedvomno sprejela ta predlog, obvarovani pa bi bili vseh homatij, ki so pozneje nastajale in ustvarjale vojno nevarnost — ne od zunaj, ampak od znotraj!

Meščanskim strankam je socialistični govornik zaklical, naj sprejmejo to, kar se je zgodilo kot nauk za bodočnost, pa naj ne nosijo vlečke onim, ki mislijo le na vojno, na vojne priprave, na vojne kupčije! To je bil upravičen klic. Bodočnost pa bo pokazala, kako znajo meščanske stranke upoštevati tako zgovorne nauke zgodovine.

Proračunski govor dr. Adlerja.

Ne vem, če imam pravi vtisk, zdi se mi pa, da dosednji potek proračunske debate ne daje primerne izraza čustvom širokih množic prebivalstva. Vtisk imam, da se je nekoliko barvajoče, zakrinkavajoče metode, katere se ministrski predsednik tako mojstrsko stilistično poslužuje, prišlo tudi dosedanje razprave v zbornici. Še nikdar, odkar morem politično misliti, ni bilo prebivalstvo, ni bil vsak posamezni razred prebivalstva v stanju take nevolje, take zoprnosti, takih strahov, da takega obupa kakor sedaj. (Socialni demokratje pritrdjujejo.) Še nikdar ni bil pesimizem, ni bila mračnost, ki leži nad to deželo, tako opravičena in tako globoko občutena kakor sedaj. V dobi, ko se gospodarski razvoj odstran naših meja, na Nemškem, na Angleskem, v Italiji, celo na Ruskem mogočno razcvetja, imamo pri nas zabeležiti stanje ovire, kakršnega še ni bilo. Ne maram prihajati s primerjanjem rentnih kurzov, s številkami konkurov, s stanjem naših financ; reči Vam hočem le, kar Vam ni novo, kar pa plava vsem ljudem v Avstriji na ustnah: Da se razširja ta zaostalost, ta strašna, bridka beda iz vseh panog gospodarstva tja v posamezne obitelji, da gloda vse naše narodno gospodarstvo ogoljeno kost, in da se vsaka posamezna obitelj od dne do dne bolj bliža lakoti. (Živahno pritrdjevanje.) Preko tega nas ne spravijo fraze o zunanji mogočnosti in o prestižu. Številke naše statistike

delovnega trga

nam kažejo, da je število delovnih posredovanj, to se pravi število delavcev, ki so res našli dela, od marca 1912 do marca 1913 padlo, in sicer je od 100 delavcev, ki so ga iskali, našlo dela v

kovinarski industriji marca 1912 še 47, marca 1913 pa le še 29; pri strojih in aparatih je padlo to število od 38 na 27, v lesni industriji od 52 na 28. (Cujte, kujte!) Ali to so še vedno industrije, ki nekaj profitirajo — kakor bi dejal ministrski predsednik — od prijazne zadnje plati militarizma (veselost), ker so pač v gotovem razmerju do orožne industrije. Toda naša uboga tekstilna industrija je padla od 57,8 delovnih posredovanj na 29,3. In potem morate pomisliti, da so oni, ki imajo dela, še za eno tretjino do polovice brezposelni, ker delajo le po tri do štiri dni na teden, namesto po šest. O stavbni obrti že kar nočem govoriti; saj veste, da so tukaj tožbe strašne.

Posl. L. o. w.: Stavbna obrt je popolnoma na tleh.

Dr. Adler: Da, in to bo še slabše. Doslej se je zidalo še s starimi hipoteknimi krediti; zdaj pa so zazidani in jih pa sploh ni več dobiti. Drugo merilo, ki ga imamo, so naše strokovne organizacije. Tu naj Vam poda vpogled dejstvo, da je znašala podpora brezposelnih prvega četrta leta 1911 24.600 kron, leta 1912 pa že skoraj 52.000 kron. Pri tiskarjih — človek bi mislil, da so manj odvisni od konjunktura — so izdali v prvih treh mesecih tega leta za podpore trikrat toliko kot navadno, in vrhutega še za bolnišnico 86.000 kron več kakor druga leta. Naša zveza testilnih delavcev je prejšnja leta porabila povprečno po 15.000 kron za podpore brezposelnim, od lanskega novembra do letošnjega februarja pa po 35.000 kron na mesec. (Cujte! Cujte!), torej več kakor dvakrat toliko. Temu je še prišteti veliko nad 50.000 kron za izredne podpore brezposelnim.

Te številke navajam le zato, da primeroma pokažem, kaj se odigrava v posameznih rodbinah delavcev. In če vzamete velikansko draginjo vseh življenjskih potrebščin, boste priznali, da je položaj, kakršen je sedanj, grozen, in človek sploh ne razume, kako morajo ti ljudje še živeti. Strahota je, po kakšnih bedno majhnih stanovanjih žive. To je sramota za prestiž Avstrije zares bolj sramotna in moreča kakor mnogo drugih reči, s katerimi se uganjajo parade. (Živahno pritrdjevanje.) Ali take niso je delavske razmere, tako je po vseh razredih in vse naše narodno gospodarstvo je v strašnem stanju. Vrhutega je še danes

na tisoče vojakov na mejah.

Koliko jih je, tega nam ne povedo. To bi bilo na zunaj nastrašnejše razkritje.

Dr. Diamand: To vedo le tuji vojaški atašaji. (Veselost.)

Dr. Adler: Mi ne smemo vedeti tega; to pa vendar vemo, da jih je kljub odpustom še na tisoče in tisoče ob mejah. Le tega zopet ne vemo, kakor tudi oni ne.

zakaj so pravzaprav tam.

Noben dan ne mine, ne da bi dobivali pisma, (klici: Tudi mi!)... pisma, ki nas rote, naj posredujemo, naj storimo kaj, zakaj oni prezebajo, deloma stradajo, imajo zanikrno pristrešja, pa ne vedo, zakaj. Prosim nas, naj posredujemo pri vladi, da jih pošljejo domov. Vojna in mobilizacija je priljubljena le pri nekaterih ljudeh, ki pripadajo obrti; ali oni, ki so praprazav poklicani na vojno, niso tako vznemirjeni. Prenagovanje samega sebe, ki ga vtepa državljanu kot edino dolžnost, najvišji zakon za vse državljane: Molči pa plačaj! — ali pa za proletarja in vojake: Kuš pa ubogaj! — ne poraja vedno zaželjenih vzgojnih rezultatov; in potem se zgodi, da da človek močnejšega temperameta kakšno besedo od sebe, ki je prokleto nedolžna, pa postopajo proti ubogemu človeku po paragrafi nečloveškega, zastarelega in nevdržnega zakonika, po zastarelem in od nas že davno zavrženem procesu, in ustvarjajo se

obsodbe, ki so barbarične.

Proti mašini ne moremo ničesar storiti; to je avtomat, ki razširja grozo, in mu ni priti do živga. Socialni demokratje nimajo navade prositi za milost; ali tukaj je milost več kakor milost. To je pravica in dolžnost! Oni, ki so ustvarili zlo, ki so spravili te ljudi v nesrečo, so dolžni, da vsaj oslabe posledice svoje krivice in svoje okrutne mašine, ter da ne prepušče ubogih ljudi bedi, ampak da jih pomilostijo. Saj veste, kako deluje naša politična mašina tudi sicer. Šele pred kratkim smo imeli proces zaradi žaljenja veličanstva z mnogoletno ječo, ob katerem človek ne ve, ali naj se ogorči ali naj se smeje, ker bi dejal, da so ti sodniki ušli iz norišnice. Ali kaj naj storimo?

In kakor v gospodarstvu, tako je v naši politiki. Pravijo, da se ne sme škodovati

ugledu Avstrije

na zunaj. Odpustite, če ugletem tukaj povsem trivialno anekdoto. Oče gre s sinom na ogled. Na poti tja, kjer se zdi sinu potrebno, da pokaže svoj prestiž pri nevesti in njeni rodbini v najlepši luči, pravi sin očetu: »Ata, venomer praviš, da sem norec; bodi tako dober, pa ne pravi tega tam.« Na to mu odgovarja oče: »Jaz ne povem ničesar; le ne povej ničesar ti.« (Veselost.) Tako se godi nam. (Veselost.) Časopise nam konfiscirajo, da se le ne bi kaj slišalo o nezadovoljnosti prebivalstva, parlamenta

nam ne skličejo, da se le ne razodene stanje naše države na zunaj; potem pa puste na Hrvaškem gospodariti Cuvaja! O Ogrski ne maram govoriti, to spada na drugo stran. Za sedaj imamo že z Avstrijo dovolj.

(Dalje.)

DR. OTON BAUER:

Agrarne carine.

Ko so se ideje angleške šole svobodne trgovine razširile po evropskem kontinentu, so našle mnogo odmeva med agrarci. Države na kontinentu so pridelovale še več žita, nego so ga potrebovale za živež domačega prebivalstva. Same so izvažale žito; ni se jim bilo treba bati žitnega uvoza. Agrarci pa se niso zanimali za industrijske carine. Zato so tedaj zagovarjali svobodno trgovino.

V letih sedemdesetih sem je nastal preobrat, Evropski izselniki so pridelovanje ameriškega žita hitro razširili. Razvoj paroplovbe, gradba novih železnic in vodnih poti so vrgle ameriško žito na evropski trg. Tu je napravljalo evropskemu žitu nevarno konkurenco. Žitne cene so pešale. V Angliji je stalo tisoč kilogramov žita:

v letih	mark (= 1 K in 18 v)
1871—1875	246.4
1876—1880	206.8
1881—1885	180.4
1886—1890	142.8
1891—1895	128.2

Evropsko poljedelstvo se je zbal, da pri tako nizkih žitnih cenah ne bo moglo obstati. Pridelovanje žita se je zmanjšalo. V Angliji je z žitom obdelano površje znašalo:

v letih	akrov (1 akor = 0.4047 ha)
1871—1875	3.373.140
1902	1.772.840

Poljedelstvo na kontinentu se je balo, da bo moralo ravno tako kakor angleško zmanjšati pridelovanje žita. Amerikanska nevarnost, »evropska denarna kriza« sta gnali agrarce v tabor zaščitnih carin. Zahtevali so carino na žito, da bi ceno, prekomorsko žito ne moglo preplaviti domačega trga. Carine naj bi rešile poljedelstvo evropskega kontinenta; tuje, nevarne konkurence, ohranile naj bi državam Evrope njih najstarejšo in najvažnejšo proizvodnjo panogo. Starejše agrarne carine imenujemo zato lahko obrambne carine.

V zadnjih letih pa se je gibanje cen na svetovnem trgu zopet docela premenilo. Ponudba je počasneje naraščala nego potrebe. Cene žita naraščajo. V Londonu je veljalo v tretji četrtini leta 1900 kilogramov žita:

v letu	mark
1902	141.6
1903	134.6
1904	134.1
1905	137.7
1906	133.3
1907	152.7
1908	146.0
1909	187.5

Evropskemu poljedelstvu ne preti več »amerikanska nevarnost«. Tudi pri prostem tekmovalju ne bi poginila: Visoke cene na svetovnem trgu mu zagotavljajo obstanek. Žitne carine kot obrambne carine so postale nepotrebne.

Povpraševanje po žitu od strani evropskih držav je tako veliko, da se mora na vsak način uvažati žito iz inozemstva. Cena žita v tuzemstvu je zato vedno enaka uvoznim cenam inozemskega žita, torej enaka ceni na svetovnem trgu, voznim stroškom in carini. Čim višja je carina, tem dražje lahko prodaja domači poljedelec svoje žito. Carina ni več potrebna, da obvaruje domače poljedelstvo pogina; sedaj ima nalogo, poljedelcem ohraniti kolikor mogoče visoke cene in dobičke, povečati zemljiško rento na stroške delavske meze in industrijskega dobička. Obrambna carina se je izpremenila v izkoriščevalno.

Nove agrarne izkoriščevalne carine so od starih agrarnih obrambnih carin ravno tako različne kakor nove industrijske kartelne zaščitne carine od starih industrijskih vzgojevalnih carin.

Obrambna carina mora biti vedno le tako visoka, da je vsota carine in prevoznih stroškov enaka razliki proizvodnih stroškov domačega in tekmujočega tujega poljedelstva. Izkoriščevalna carina pa agrarcem ne more biti nikoli dovolj visoka: čim višja je carina, tem večji je njih dobiček. Obrambna carina je varstveno sredstvo pri padajočih cenah na svetovnem trgu. Kakor hitro so cene na svetovnem trgu dovolj visoke, da ohranijo domačemu poljedelstvu obstanek, izgubi obrambna carina pravico do obstanka. Izkoriščevalna carina pa izvršuje pri vsaki ceni svojo nalogo. Bodisi, da so cene na svetovnem trgu visoke ali nizke, cena v tuzemstvu je vedno za polni znesek ca-

rine višja nego cena na svetovnem trgu. Carina zagotavlja domačim poljedelcem vedno višji dobiček, nego bi ga imeli pri prostem tekmovalju. Pod varstvom obrambne carine se žitne cene v tuzemstvu niso zvišale; carina je le povzročila, da so cene v tuzemstvu počasneje padale nego cene na svetovnem trgu. Pod vplivom izkoriščevalne carine se zvišajo žitne cene.

Avstrijski carinski tarif z dne 13. februarja 1906 določa žitne carine v sledeči višini:

Minimalne carine (za države s katerimi smo sklenili trgovinske pogodbe.)	Avtonomne carinske postavke (za ostale države)
krone	za 100 kilogramov
pšenica	6:30 7:50
rž	5:80 7:—
ječmen	2:80 4:—
oves	4:80 6:—
kornuza	2:80 4:—

Carina na moko je določena na 15 K za 100 kilogramov.

Cene živine in mesa ne določajo carinske postavke, ker na zakonu o živinski kugi sloveče zaprtije onemogočujejo uvoz mesa in živine celo proti plačilu carine.

O vplivu na žitne cene nas pouči sledeči obrazec:

Cene za 100 kg žita:

V tretjem četrtletju let	Gazete, Average v Londonu	75% kg hektolitra v Odesi	Ogrsko žito na Dunaju	Žito v Londonu in na Dunaju	V Odesi in na Dunaju
1902	141.60	108.80	143.90	2.30	35.10
1903	134.60	111.90	144.80	10.20	32.90
1904	134.10	126.30	190.60	56.50	64.30
1905	137.70	124.80	156.10	18.40	31.30
19.6	133.30	118.20	144. —	10.70	25.80
1907	152.70	150.80	211.80	59.10	61. —
1908	146. —	176. —	215.40	69.40	39.40
1909	187.50	169.20	268.30	80.80	99.10

Ta tabela nam kaže gibanje cen na svetovnem trgu: cene žita v enem najvažnejših uvoznih pristanišč (London) in v enem najvažnejših izvoznih središč (Odesa). Cene seveda so različne, kakor so bile različne letine. V splošnem se da konstatirati brezdvomno tendenco rastočih cen. Žitna cena na Dunaju je bila vsako leto nekaj višja nego cena v Londonu in v Odesi. Razlika ni vedno enaka. Tem večja je, čim slabša je letina v Avstriji in čim boljša je letina v inozemskih proizvodnih deželah. Toda razlika raste tudi očitno, ker domača produkcija žita vedno težje zadovoljuje domače povpraševanje po žitu; carine učinkujejo torej vedno uspešneje. Od nove carinske tarife iz leta 1906 sem je razlika med cenami žita na Dunaju in v Londonu narasla od mark 10.70 na 80.80, razlika med cenami žita na Dunaju in v Odesi od mark 25.80 na 99.10 narasla. Od leta 1902 je žitna cena v Londonu narasla za 45.90 mark, žitna cena v Odesi za 60.40 mark, žitna cena na Dunaju pa za 124.40 mark. Če ne bi imeli carine na žito, potem 1000 kilogramov žita ne bi stalo mark 268.30, temveč 214.70, ker se žito podraži potom carine v znesku 63 kron = 53.60 mark. Žito bi bilo potem vedno še za mark 70.80 dražje, kakor je bilo leta 1902 — v tem se zrcali različnost letin v raznih proizvodnih deželah in razlika voznih stroškov — toda žito bi bilo še vedno za 53.60 mark ceneje, kakor je danes. Naše poljedelstvo bi seveda tudi pri žitni ceni, znašajoči mark 214.70 obstalo — tudi ta cena bi bila še za 70.80 mark višja kakor cena leta 1902. Poljedelstvo torej ne potrebuje carinske zaščite. Od povišanja cene, katero je nastopilo leta 1902, je delni znesek, namreč 70.80 mark, posledica dvigovanja cen na svetovnem trgu; za ta del podražitve avstrijsko zakonodajstvo ni odgovorno; drugi delni znesek dvigovanja cene, ki znaša 53.60 mark, pa so povzročile carine.

(Dalje prih.)

Ogrski panama in avstrijska justica.

Ogrski panamist je zapletel v svojo umazano afero tudi avstrijsko justico, o kateri sodi, da bo pomagala skrivati njegove nemoralne manipulacije z državnim denarjem. Stvar je sledeča:

Ogrski ministrski predsednik toži poslanca Desyja zaradi razžaljenja, ker ga je imenoval »največjega evropskega panamista«. Poslanec Desy pa hoče ministrskemu predsedniku poleg drugih svinjarij dokazati, da je odtegnil 4.800.000 kron državni blagajni in jih uporabil za volilne namene: kot finančni minister v Kluenovem kabinetu je sklenil z neko akcijsko družbo pogodbo in si izgovoril, da družba del kupnine v znesku 4.800.000 kron izroči volilnemu fondu vladne stranke. Generalni ravnatelj družbe, Pavel Elek, je vknjižil ta znesek med »Tajne izdatke«. Člani družbe so ravnatelja obdolžili, da je med tajnimi izdatki vključil znesek spravi!

Quo vadis?

Od sobote do ponedeljka predstave op 1.—3, 3.—5, 5.—7, 7.—9, 9.—11; v nedeljo ob pol 11. dopoldne. Cene pri tem sporedu nekoliko zvišane. V Soboto otvoritev vrta. Igralo se bo pri dnevni luči od 5. naprej. (Novost). Kino-Idéal. Te dni predprodaja ob 10. zjutraj.

lepo v svoj žep. Ker ta obdolžitev izjemoma ni bila resnična, je sklical razsodišče in tam dokazal, da je bil znesek kot provizija izplačan volilnemu fondu vladne stranke.

Stvar je prišla na uho poslancu Desyju, ki je Eleka predlagal za pričo v svoji pravdi: kar je pred razsodiščem dokazal, ne more pred sodiščem utajiti. S tem pa je Lukacs pred sodiščem in pred javnostjo obsojen. Za ministrskega predsednika je bila sedaj glavna skrb, da spravi neprijetno pričo s pota: Elek je moral »zboleti«. In res je pisal sodišču, naj ga takoj zasliši, ker bo ob času glavne razprave najbrž »bolan«. Sodišče — predseduje mu že iz prve razprave znani justični lump dr. Balogh — je bilo takoj voljno, ampak Desyjev zagovornik je ugovarjal, vsled česar je predčasno zaslišanje izostalo.

Zdaj ni Lukacsu drugo kazalo, kot da je Elek takoj »obolel« in odpotoval v tujino: nastanil se je v nekem zdravilišču v Badenu pri Dunaju. Ne da bi se sodišče po sodnem zdravniku prepričalo o njegovem zdravstvenem stanju, je kratkoročno sklenilo, da bo glavna priča zaslišana revizijskim potom od okrajnega sodišča v Badenu, kateremu je predložilo rafinirano sestavljeno vprašanje, da ostanejo Lukacseve kupčije lepo zakrite. Na zahtevo Desyja in njegovega zagovornika, da osebno prisostvujeta zasliševanju priče s pravico do samostojnih vprašanj, je pisal dr. Balogh badenski sodni, naj naznan dan zasliševanja tožencu in njegovemu zagovorniku in naj jima — ako prideta in ako ni zakonitih ovir — zagotovi pravico po § 125 ogrskega kazenskega pravnega reda (da morajo stranke in njih zastopniki biti povabljeni k zasliševanju in da smejo poseči v zasliševanje s samostojnimi vprašanji).

V sredo dopoldne — nekaj ur pozneje kot revizijsko pisanje budimpeštanskega sodišča — sta se pri badenskem sodniku dr. Lammlu zglasila kot Desyjeva zastopnika budimpeštanski odvetnik dr. Oal in dunajski advokat doktor Pressburger z zahtevo, da ju pripusti k sobotnemu zasliševanju Eleka. Na nemalo začudenje Desyjevih zastopnikov je dr. Lammler zahtevo odklonil, češ da smatra zasliševanje priče za — akt predpreiskave in da sme prisostvovati le preiskovalni sodnik. Enako stališče je zavzel predstojnik okrajnega sodišča dr. Hink, na kar sta Desyjeva zastopnika zahtevala formalen sklep, ki jima je bil še tisti dan izročen. Zanimivo je, da sta Desyjeva zastopnika naletela na enako pravno naziranje tudi v avstrijskem justičnem ministrstvu — Lukacseva »justica« ni zaman opozorila avstrijske justice na »zakonito oviro«.

Avstrijska justica je prevzela v tej pravdi jako čudno vlogo. Badensko sodišče se v svojem sklepu sklicuje na § 162 avstr. kazenskega pravnega reda, ki odreja, da preiskovalni sodnik zaslišuje priče v odsotnosti udeležencev strank. Ampak § 162 je v tem slučaju popolnoma neuporaben, ker badensko sodišče ne zaslišuje Eleka v štadiju predpreiskave, badenski sodnik ni preiskovalni sodnik, temveč nudi le budimpeštanskemu sodišču pravno pomoč in zaslišuje Eleka, ki bi imel biti na glavni razpravi zaslišan. Po § 39 avstrijske jurisdikcijske norme se sme pri pravni pomoči avstrijski sodnik ozirati na postopanje, predpisano v tujem pravu, ako je bila izražena tozadevna želja in ako tako postopanje ni prepovedano v domačih zakonih. Želja je bila izrečena, ogrski kazenski pravdni red predpisuje povabilo udeležencev strank, avstrijski zakoni ga ne prepovedujejo — zakaj je badensko sodišče odklonilo zahtevo Desyjevih zastopnikov? O stvari bo govorilo še dunajsko višje deželno sodišče, ki bo razsodilo o nadzorstveni pritožbi dr. Pressburgerja. Odločbo višjega deželnega sodišča je pričakovati z napeto pozornostjo, ker kuriozno pravno naziranje badenskega sodišča po silji zbija v človeku sum, da ni zraslo na badenskem zelniku in ker je javnost opravičeno interesirana na tem, da se avstrijska justica ne umaze z malopridnimi aferami ogrskega panamista.

Liubliana in Kranjsko.

— Ljubljanski občinski svet ima sejo prihodnji tork. Razpravljal bo o mestnem proračunu za leto 1913. Provizorij poteče koncem majnika.

— Deželni odborniki si zvišujejo plače! Čas, ko se je razgrnilo kranjskemu prebivalstvu usmajeno politično močvirje klerikalne stranke in ko posluša vsa dežela z največjo nejevoljo škode deželnih upraviteljev, se zdi klerikalnim deželnim odbornikom najprimernejši, da si povišajo plače. V deželnem odboru pripravljajo za prihodnje deželnozbornsko zasedanje predlog, ki naj že itak drago deželno upravo še podraži in ki naj bankrotno deželno blagajno »olajša« še za nekaj tisočakov vsako leto. Zgled dunajskih krščanskih malikovalcev boga Pobasaj je nalezel v Ljubljanski učenci dunajskih mojstrov korupcije in koristarstva nečesto za svojimi učitelji v ničemer zaostati. Deželnih oblastnikov ravnanje naravnost iz ziva prebivalstvo, da pograbi metlo in prepodi klerikalno kliko iz deželnega dvorca!

— O »mezdinem gibanju« deželnih odbornikov smo dobili sledeči dopis: Deželni odborniki s svojo beraško mezdo ne morejo več pošteno izhajati. S štirimi tisočaki se ob današnji dragini ne da živeti — kaj čuda, da so se deželni kristjani naveličali pasle tlake in da hočejo deželnemu zboru predložiti svoje mezdne zahteve. Doslej je gospa Bogomila izdatno pomagala dež. odbornikom pri delu in deželni odborniki, razbremenjeni v deželnem dvorcu, so še postrani ujeli kak sold: dr. Pegan s pravdanjem, dr. Zajec s kuriranjem, dr. Lampe z maševanjem. Ampak zdaj je te ženske pomoči konec in konec je postranskega zaslužka! Lepo je, da vlada med izkoriščanimi tlačani vzorna sloga: dr. Pegan, dr. Zajec in dr. Lampe so kakor redkokdaj čisto enih misli, vsa trojica je za to, da si napravijo deželni odborniki nekoliko večjo žlico za zajemanje iz deželne sklade. Tudi deželni grof Barbo je za

ta slučaj pozabil na svoje grofovstvo in ne zamažava mezdne gibanja, ki je sicer v navadi le med plebejsko sodrigo. Zgago dela in solidarnost kali samo dr. Triller; ta misli, da je za svoje delo (hm! hm!) že sedaj dovolj plačan. Brezobzirnost brezobzirna! Križem rok pohajkuje po deželnem dvorcu, ko si njegovi tovariši ubijajo glave, kako bi draginski doklade najpravičnejše razdelili med slomškarje, ko tuhtajo, kako bi z gasilskim fondom pogasili protiklerikalni požar v deželi, ko jih mučijo še vse druge »deželne« skrbi. Ker o vseh teh stvareh ne razume nič, čisto nič, ga seveda v deželnem dvorcu za nobeno delo ne morejo uporabiti in mu nobenega odkazati ne morejo. Za svoje deželno pohajkovanje je dr. Triller kajpakda s štirimi tisočaki še predobro plačan! Ampak velika brezobzirnost je napram tovarišem: ako že za delo ni, naj bi bil vsaj za plačo! S tem spravlja svoje kolege v zadrego in njih mezdne zahteve v nevarnost: zakaj ne dr. Pegan in ne Zajec, ne dr. Lampetu in ne grofu ni do tega, da bi ljudje — kaj vedo, da dr. Triller ni za rabo! — s prstom kazali nanje: Glejte jih, deželne požeruhe!

— Iz Šiške. Te dni je deževje plavilo ceste v Sp. Šiški po stari navadi. C. kr. policijski stražniki so čudoma zrlj jezera po cestah. Ma — mislili so, da so zopet v Trstu! V občinstvu pa je vzkliklo upanje, da je morebiti le kak stražnik napravil ovdobno na svoj predpostavljeni urad zoper — upravitelje Celovške ceste, ker je cesta ob času nalivov življenju nevarna. Ali je to kdo storil — ali ne — ne vemo. Če se je našel kdo med njimi, da je izvršil v tem oziru svojo dolžnost — hvala mu lepa! Škandal ob dežju kriči do neba.

— Maj jubilej. 16. maja t. l. je preteklo 15 let, odkar je »Občno konsumno društvo v Idriji« vpisano v združni register. Pred 5. leti je društvo praznovalo svojo desetletnico kar najslovesnejše. Izšla je tudi takrat brošura »O konsumnih družtvih«, ki jo je uredil sodr. Anton Kristan, takratni ravnatelj »Občnega konsumnega društva v Idriji«. (Brošura se dobi v založbi »Zarje« po 20 vin. komad.)

— Klerikalna strahovlada. Deželni odbor (ali gospa dr. Šusteršičeva?) je razpustil gospodarski odbor v Litiji; začasnó opravlja posle tega odbora g. France Rozina, sobni slikar v Litiji.

— Inženirske zbornice za Dalmacijo, Kranjsko, Istro, Goriško in Trst. »Wiener Zeitung« prinaša odredbo ministrstva za javna dela, po kateri se imajo ustanoviti inženirske zbornice za zgoraj omenjene kraje.

— Nov brzovlak iz Monakovega na Reko začne voziti s 1. julijem. Iz Monakovega bo odhajal jutraj ob 7. uri 5 min., v Solnograd pride ob 10. uri 35 min., v Beljak ob 3. uri 20 min. v Ljubljano ob 5. uri, na Reko ob 10. uri 15 minut zvečer.

— Umrlj so v Ljubliani: Alojzij Sušnik, sin tesarja in hišnega posestnika, 11 mesecev. — Ignacij Koščak, poljski dninar, 25 let. — Marija Jenko, delavčeva žena, 24 let. — Josip Strupi, železniški uslužbenec v pokolu, 70 let. — Josip Perterkelj, posestnik, 37 let. — Simon Anderlich, lužne železnice strojevodja v pokolu, 66 let.

— Potres. Tukajšnja opazovalnica je zaznamovala v tork potres 80 kilometrov stran od Ljubljane ob jadranskem obrežju.

— Nezgoda na južni železnici. V sredo zvečer okolo pol devetih je ponesrečil sprevodnik Alojzij Škrbinec med vožnjo iz Zaloga v Ljubljano. Pri vojaškem vežbališču je padel z voza, ko je zaviral. Spodrsnilo mu je in je padel med voze. Levo roko ima zmečkano in na glavi je dobil tudi poškodbe. Škerbinc je imel še toliko moči, da je zlezal sam izpod voza in da je poklical svojega tovariša Ignacija Kuharja na pomoč. Z rešilnim vozom so prepeljali Škerbince v ljubljansko bolnišnico. Odrezati so mu morali levo roko nad zgornjim členkom. Škerbinc je star 37 let.

— Nesreča v Gruberjevem prekopu. V sredo dopoldne je delavec Alojzij Barkel padel v Gruberjev prekop. Za njim je skočil pleskar Adolf Mlinar iz Most, tvegajoč pri tem svoje življenje in je Barkela še živega potegnil iz vode. Preden je pa prišla zdravniška pomoč, je 36 let stari Barkel umrl.

— Pod vlak je hotel skočiti v pondeljek zvečer 36letna Marija Pibernikova iz Mokronoga, a so namen še pravočasno preprečili. Zdravnik je konstatiral, da je umobolna ter odredil, da so jo z rešilnim vozom prepeljali na opazovalni oddelek v deželno bolnišnico.

— Samomor. V Idriji se je v noči od nedelje na ponedeljek v svojem stanovanju obesil na hlačni pas 25letni rudar Ivan Krapš. Usnati pas je bil pritrjen na omaro, in sicer tako nizko, da se je še s skrčenimi nogami dotikal tal. Če bi se ga bilo preje našlo, bi se ga bilo gotovo otelo smrti. Tako pa je mogel zdravnik konstatirati le smrt vsled obšenja. Zdravnik je izjavil, da je Krapš izvršil samomor v duševni zmedenosti vsled alkoholizma.

— Obesil se je posestnik Jože Srebrnjak iz Šenčurja na svojem domu pod streho. Bolehal je že dlje časa na glavobolu. Bil je star 41 let ter zapuščal 3 male otroke in ženo.

— Ubil se je Luka Vogelink, rojen l. 1876, v Hrašah pri Lescach na Gorenjskem. Šel je v tork močno pijan na pod posestnika Gašperli na v Šenčurju prenočevati, od koder je padel na tla ter bil na mestu mrtve.

— Krvava bitka med vaškimi tanti in vojaki. V tork se je pri novomeškem okrožnem sodišču vršila dolgotrajna razprava o krvavi bitki med tanti iz Leskovca pri Krškem ter vojaki topničarji, ki so na bivšem topničarskem strelišču pospravljali material. Vojaki so prišli tudi v bližnji Leskovec v vas. Med njimi in med domačimi tanti se je vnel prepir, ki se je izcimil v poboi. Več vojakov je bilo težko ranjenih. Izmed fantov so bili štirje Maroltove rodbine. Bili so na več mesecev težke ječe obsojeni, le eden je bil oproščen.

— Nesreča. V petek ponoči je šel gledat v Cirčah pri Kranju hlapec posestnika, po do-

mače pri Cesnju, v hle + k živini. Ko se približa h kobili, udari ga ta s kopitom s tako silo v prsa, da je takoj obležal in drugo noč umrl.

— Najdene stvari. 1. rjava denarnica z vsebino, 1 železna »Drehtstange«, 1 črna mala denarnica z vsebino, 2 zvezka, 1 dežnik, 1 denarnica, 1 šivalne potrebnice, 1 športna verižica. — Izgubljene stvari: 1 svilnata šerpa, 1 denarnica z 10 K, 4bankovci po 10 K, 1 otročja jopica (mornarska), 1 zlata zapestnica v obliki verižice, 1 pes, srednje velikosti, rumen, z malo rano na hrbtu, 1 zlat prstan s 3 belimi kamenčki, 1 ključ, 1 črna denarnica z 22 K 4 vin., 1 črna denarnica z čez 5 K denarja, 1 očala s koščenim držalom, 1 zlata zapestnica, 1 ura z verižico, 1 dežnik s srebrnim držalom, 1 črni mali psiček, 1 srebrna žepna ura z 1 pokrovom in 1 denarnica z 9 K vsebine.

— Dimničarski mojster Ljudevit Stricelj, načelnik ljubljanskega gasilnega društva, je večeraj zjutraj nenadoma umrl vsled kapi.

— V mestni klavnicl so zaklali od 4. do 11. maja 68 volov, 7 bikov, 7 krav, 175 prašičev, 169 telet, 33 kostrunov in 140 kozličev; vpekljali pa so 239 kg mesa, 106 telet in 53 kozličev.

— Quo vadis? se ponavlja od jutri do ponedeljka v kinematografu »Ideal«. Pred mesecem, ko se je prvič predvajala ta velikanška slika, je zbudila splošno pozornost in si je ni mogel vsakdo vsled prevelikega navala ogledati. Predstave vsak dan od 1. do 3., 3. do 5., 5. do 7., 7. do 9., 9. do 10. Cene nekoliko zvišane za ta spored. Predprodaja vsak dan ob 10. dopoldne.

— Kinematograf »Ideal«. Danes v petek, dne 23. t. m.: Specialni večer. 1. Vas na otoku Borneo. (Potovalni film.) 2. Izdelovanje pip. (Industrijski film.) 3. Vodik. (Znanstveno.) 4. Izsekavanje gozda v Braziliji. (Naravni posnetek.) 5. Otročja molitev. (Drama.) 6. Rogač. (Znanstveno. Kolorirano.) 7. Janez je nahoden. (Humoristično.) 8. Slapovi v Jämtlandu. (Potovalni film. Kolorirano.) 9. Brlog smrti. (Kolorirana drama v dveh delih.) 10. Rojstni dan Luke. — Jutri v soboto: »Quo vadis?« — V tork: Kristalna krogla. (Senzacijska drama.) — Moric predsednik. (Komična učinkovitost.) — Maks se vozi na jadra. (Komična učinkovitost.)

Stajersko.

NAZNANILO.

Naznanjam slavnemu občinstvu, da pridem prihodnji teden s kinematografom v Trbovlje ter bom predaval najnovejše slike. Priporočam se slavnemu občinstvu za mnogi obisk.

Alojz Breclj.

Koroško.

— K umoru v vili Palese v Beljaku poročajo, da so morilca svaka umorjene Palesejeve pripeljal v nedeljo v Celovec. Pred celovskim preiskovalnim sodnikom je Urban umor priznal, trdil pa je, da je izvršil dejanje v popolni zmedenosti misli. Pripovedoval je, da je imel sklep ustreliti samega sebe. Vzel je nato nekemu potniku, ki pri njem stanuje, samokres, šel v bližnji gozd, oddal par strelcev za poskušnjo, ni pa imel korajže nameriti orožje nase. Nato je šel k Palese in jo je v svoji razburjenosti med prepričanim ustrelil. Urbana preiskujejo sedaj zdravniški psihiatri.

— Ustrelil se je v Celovcu 31letni posestnik in jermnar na Starem trgu št. 19 Josip Hinterman. Samomor je izvršil v svoji sobi, med tem ko je bila njegova žena v kuhinji. Ko je prišla v sobo je ležal mož s prestreljeno glavo in s samokresom v roki mrtev na tleh. Vzrok samomora še ni znan.

— Smrti padec z razglednega stolpa. V Brežah je padel z razglednega stolpa na znanem Petrovem hribu občinski svetnik in trgovec Hubert Hauser. Obležal je na mestu mrtve.

Goriško.

— Nabrežina. Odbor podružnice splošne delavske zveze »Vzajemnost« za Goriško v Nabrežini naznanja, da ustanovi pevski odsek in opozarja sodruge in sodružice, ki imajo veselje do petja, da se nemudoma oglašajo pri sodružici Caharija Mariji in sodrugu Colju Alojziju. Pripravljani odbor je izvoljen in čim se oglašajo število članov v odsek, se začne s petjem, s katerim bo doseglo društvo kar največ uspeha. — Odbor.

— Nabrežina. (Shod »Vzajemnosti«.) V nedeljo dopoldne se je vršil v prostorih organizacije kamnarskih delavcev naznanjeni shod našega izobraževalnega društva »Vzajemnost«. Shod je bil izobraževalnega značaja in je v tem oziru popolnoma dosegel svoj namen. Člani in članice društva so se udeležili shoda v polnem številu. Shod je otvoril in mu predsedoval sodr. Deisinger. Na dnevnem redu je bilo: žensko gibanje, namen in pomen izobraževalnih društev in izvolitev odbora pevskega odseka. O prvi točki dnevnega reda je poročala sodružica Omlilcva, ki je podala zgovorno sliko o položaju delavskega ženstva v sedanjem družabnem sistemu. Le s preustrojitvijo družabne oblike v socialističnem zmislu bo žena resnično svobodna in enakopravna. Navedla je koristi, ki donosa delavskim ženskam razredna organizacija; pozivljala je delavke in delavske žene, da naj podpirajo boj in stremljenje delavcev, ki hočejo živeti dostojnejše in popolnejše. Žensko gibanje se lepo razvija tudi na Slovenskem. To razveseljuje dejstvo naj čam daje pogum v boju, ki ne bo brez koristi in uspeha. O drugi točki je poročal sodr. Golouh. Podal je zgodovino delavskih kulturnih organizacij, ki so postavile temelj razrednim in političnim socialističnim organizacijam. Intenzivno in vsestransko mora biti naše delo. Izobraževalno društvo izpopolnjuje delo in naloge strokovne organizacije, ki stremi predvsem po pridobitvi boljših delovnih in mezdnih pogojev, in politične organizacije, ki

ima izvesti razredna politična stremjenja in težnje socialno demokratičnega delavstva. Poudarjal je nujno potrebo močnega izobraževalnega društva med nabrežinskimi delavstvom, ki daje stranki na Goriškem največji kontingent zavednih neumornih socialističnih boriteljev. »Vzajemnost« razpolaga sedaj z lastno zbrano knjižnico in hoče tudi po vzorcu tržaškega »Ljudskega odra« ustanoviti razne pevske, dramske, ženske in mladinske odseke. Tako bo delo popolno in uspešno. Odbor »Vzajemnosti« si je v zavesti ogromnega dela, ki ga bode moral izvršiti in mnogih težav, ki jih bo treba premagati. Ali sodelovanje in podpiranje sodrugov, ki so se že v lepem številu pridruživši društvu, krepi in izpodbuja odbornike, ki računajo na nadaljno vztrajno pomoč delavcev in strankinih organizacij in institucij. Končno je poročevalec še omenil »Ženski list«, ki je značilen in zgovoren pojav strankinega gibanja na Slovenskem. Predsednik društva Deisinger je podal nekateri, pojasnila o posilavanju društva ter naznanil, da priredi »Vzajemnost« dne 1. junija javno veselico v Nabrežini. Izvoljen je bil nato odbor pevskega odseka, v katerem zastopane tudi ženske. Tudi od tega shoda in društva pričakovali obilnega uspeha. Članom članicam »Vzajemnosti« priporočamo neumorno in sistematično delo v prid naše nove, potrebne in koristne kulturne institucije.

— Solkan. Krajevna politična organizacija sklicuje za nedeljo 25. t. m. ob 10. dopoldne prostore »Delavskega izobraževalnega društva« konferenco politično organiziranih sodrugov. Na konferenci se bo razpravljalo o deželnozbornskih volitvah, o tisku in organizaciji. Sodrug pridite v polnem številu, uspeh naših akcij je odvisen od vaše zavednosti. — Odbor.

— Podgora. (Za deželnozbornske volitve.) Sodrugom volilecem naznanja podpisani volilni odbor, da je volilni imenik razgrnjen v društvenih prostorih vsak dan. Pojasnila glede volitev, posebno pa glede volilnih reklamacij za vpis na izbris volilcev daje sodrug V. Komavil vsak večer v gori omenjenih prostorih. Ker je reklamacijska doba kratka, priporočamo vsem sodrugom, ki imajo volilno pravico, da se takoj prijavijo, ali se vpisani v volilnem imeniku; ako niso vpisani, naj takoj reklamirajo. — Krajevni volilni odbor.

— Goriški »veleizdajalci«. V ponedeljek so bili dve razpravi po § 305 k. z. Fran Vončina z Ravnice je bil prišel v neko gostilno na sv. Antonu v Gorici. Tam je rekel neki Lala, da pije na zdravje našega cesarja in Vončina bi bil baje rekel: da pije na veselje srbskega kralja. Pri razpravi se je pokazalo, da hudič v ono gostilno razni pijančki in se ni dalo Vončini dokazati, da bi se bil pregrešil proti § 305 k. z. Vončina je oproščen. Drugi obtoženec je bil Cibič iz Oslavja. Tam pozimi še je bilo, ko so bili zagnali krik o srbofilskih demonstracijah v Gorici. Cibič je bil obtožen, da je kričal »Živio kralj Peter!« klical pa je menda le mekega Petra, ki je bil v družbi. Tudi Cibič je oproščen.

— V zaporu se je ustrelil. Goričan Izidor Marinič se je nahajal v sodnem zaporu v Cerinjanu; aretiran je bil, ker je osumljen na vigne bičikljev. Najprvo se je hotel obesiti, to se mu ni posrečilo, marveč ga je rešil nečuvaj; potem pa se je ustrelil. Sedaj se vrta preiskava, kako da je dobil revolver, s katerim se je ustrelil.

— Preiskava proti Rozini in Finžgerju. Nadaljuje in bo trajala najbrže še dolgo čas. Porotno zasedanje prične dne 23. junija točno čez mesec dni. Gotovo je, da pred to poroto ne pridea obdolženca.

Znanost o konsumnih družtvih.

V četrtek je bil v Hamburgu — evangeljsko, socialni kongres, zbor konservativnih socialnih politikov. Na tem zboru se je vnela zanimiva razprava o konsumnih družtvih, katere se udeležil profesor politične ekonomije na tubinski univerzi dr. Wilbrandt s sledečimi izjavami:

»Konsumna zadruga je pristo občestvo, ki meri na skupno korist svojih članov. Ako so jo predstavljamo izpopolnjeno s pridružitvijo vseh konsumentov in s priklopljivjo vse produkcije, bi namesto dosedanjega prometa med poedinci stopilo skupno gospodarstvo. Potem konsumni združ se razodeva predvsem v doseganih uspehih glede na scenitev in izboljšanje blaga za člane kot konsumente in glede na socialno, zdravstveno in tehnično povzdigo na, stavljenec kot producentov. Ampak ves pomen se šele pokaže, ako si predstavljamo omenjeno izpopolnitev s pridružitvijo vseh konsumentov in s priklopljivjo vse produkcije. Velika ljudska množica, ki je iz samozadovoljnosti srednjeveškega rokodelstva prišla v proletarsko odvisnost od podjetnika, dospo po tej poti polagoma do samoosvoboditve izpod jarma velikega kapitala in vlepsestva. Proti konsumnim družtvom namerjena politika izvira iz nezadostnega umevanja stvari. Pobijanje konsumnih društev v imenu srednjih slojev ni nič drugega kakor ovrhanje — v imenu nezadostne preostanka samostojnih! — velike množice, ki se je že davno zvrnila v odvisnost, da se vzpne do skupne lastnine, katera v edini možni obliki vrača izgubljeno neodvisnost in nudi »samostojnim«, ki kaj maj še životarijo, najugodnejši prehod v pozicije nastavljenec velike, sposobne organizacije, ki je postala za nas vse neizogibna.

Notranja razcepljenost našega naroda sloni navsezadnje na dvakratnosti množic od privatnega posestnega interesa. Odprava te odvisnosti, in notranje razcepljenosti je nacionalno poslanstvo konsumnega združništva. Notranja razcepljenost našega naroda, ki ga na zunaj slab in trga našo narodno kulturo, sloni navsezadnje na tem, da so se množice zavedle svoje odvisnosti od privatnega posestnega interesa. Spojitev v narodno celoto se da doseči le z odpravo te odvisnosti. Da polagoma to pripravijo in da sčasoma odstrani notranjo razcepljenost, je nacionalna naloga konsumnega združništva.

— Prejeli smo in objavljamo. Slavno uredništvo! 16. t. m. se je vršil pogreb godbe N.

D. O. ob lepem številu udeležencev ob navzočnosti dr. Mandiča, glavnega vodje te afere. Ta dan se je namreč vršila sodna obravnava med člani in godbo N. D. O. Dr. Mandič je poslal trikrat dr. Delaka, da bi stvar rešil. Ker se mu ni posrečilo, je moral priti končno dr. Mandič sam. Tudi njemu se ni posrečilo rešiti stvar ugodno za godbo. Zato je pa predlagal, naj se vzamejo vsi instrumenti (godala) obema strankama in naj se izvolita dve nepristranski osebi, ki bosta spravili kot razsodišče v teku enega meseca celo stvar v pravi tir. Predlog dr. Mandiča je seveda zopet blamaža za N. D. O. To so zahtevali odstopivši člani godbe, še preden je prišla stvar pred sodišče. Sedaj bodo imeli člani godbe še večje stroške in bodo morali plačati tudi dolg, o katerem nočejo slišati odstopivši člani ničesar. Torej lep napredek! Konsumna zadruga N. D. O. je šla. Sedaj je šla še godba. Zakaj? Zato, ker ne najdete pri N. D. O. drugega kot osebno sovraštvo ki se goji v organizaciji, v odboru, med odbori in med člani, naj so godci ali ne. Vsak je hotel biti komandant godbe, pa če tudi ni imel še nikdar piščalke v ustih. Uresničil se je stari pregovor: Kdor drugam jamo koplje, sam vanjo pade. Tako se je zgodilo.

Z odličnim spoštovanjem

N.N.

(Opomba uredništva.) Poleg godbe N. D. O. je izgubila N. N. O. odnosno zveza jugoslovanskih železničarjev tudi svoj orkester. To je pa povzročilo imenovanje novega strokovnega tajnika, za katerega mora prispevati tudi zveza jugoslovanskih železničarjev. Odbor zveze je bil proti novemu tajniku, ki je bil vsiljen. Toda predsednik zveze dr. Škerjanc Johan se je po prvem glasovanju (ki je bilo proti temu tajniku) razjezil, vstal in dejal: Kaj? Mojih predlogov ne boste uvaževali? Kaj mislite, da sem jaz tu predsednik zaradi vas. Jaz hočem, da nastavi mo tega tajnika, ker ga paznam kot itd. Neki odbornik se je oglašil za besedo in dejal približno: Naj se zgodi mogočna volja gospoda ruskega carja Škerjanc! Pri drugem glasovanju je bil Škerjanc predlog sprejet, toda imenovani odbornik je nato vstal, vzjel note in drugo last orkestra zveze, pa odšel. Z njo je pa odšel ves orkester. Sic transit gloria mundi!

Novice.

* **Delavci, ne pijte žganja!** Socialno demokratski list »Appealto Reason« v Ameriki je priobčil pred kratkim članek z opomnjo, da bo v njem priporočal vse, kar je delavskemu razredu v prid, kar lahko razširi njegovo moč in kar lahko pospeši njegovo osvoboditev. Pred vsem se mora delavstvo odvaditi žganja. »Ne gre nam za pridigo«, tako piše list, »ampak to moramo pribiti: vsak delavec mora biti na jasnem o vlogi, ki jo igra žganje v rokah kapitalistov v razrednem boju; čim več žganja izpijo proletarci, tem bolj daleč je njihov dan osvoboditve. Zakaj dovoljujejo posestniki rudnikov, da so okoli rudokopov žganjepivnice? — Ker je žganje ena glavnih opor njihovega izkoriščevalnega sistema! Delavci, ki hočejo izobraziti svoj razum, ki hočejo uveljaviti svojo moško čast, ki hočejo doseči svobodo, morajo biti trezni! Njihova glava mora biti jasna, njihovi živci močni! Potrebujete ves svoj razum in vso svojo npravnstveno silo za naloge, ki jih čaka! Brez treznosti ni samospoštovanja, in samospoštovanje je mrliški zvonec suženjstva! Naj bi tudi slovensko delavstvo upoštevalo besede ameriških sodrugov.

* **Preganjanje delavskega časopisja na Ruskem.** Peterburški bratski list »Pravda« priobčuje statistiko preganjanj, ki jih je prestopal v enem letu svojega obstoja. »Pravda« je bila v teku enega leta 41krat zaplenjena in plačala 7800 rubljev (19.812 K) kazni. Del denarne kazni, ki je list ni poplačal, je bil izpremenjen v 47 mesecev zapora (po običajni »taksi«: tri mesece zapora ali 500 rubljev). Dalje so bili obsojeni uredniki trikrat, vsakokrat v trimesečen zapor, ki se ni dal izpremeniti v denarno kazen. — Še hujše pa je preganjanje, ki ga je imel prestopati drugi peterburški delavski list »Luč«. Meščansko časopisje je konstatiralo, da ni noben drug ruski list tolikokrat kaznovan kakor »Luč«. Zlasti hudo je preganjanje zadnji čas, ko je list povečal svojo obliko. Od dneva povečanja je bila »Luč« v teku štirinajstih dni skoraj vsak dan zaplenjena ali obsojena na denarno kazen. Ker delavstvo ne more zbrati toliko denarnih sredstev, da bi pokrilo visoke denarne kazni, so uredniki venomer zaprti. Tako od »Pravde« kakor od »Luč« sedi navadno 6 urednikov v »klopevniku« (brlog stenice), kakor imenuje ljudstvo policijske zapore. Ko so pred 1. majem »očistili« te zapore, da so vanje lahko natlačili delavstvo, ki je bilo aretirano zaradi priprav za proslavo 1. majnika, ni bilo nič manj kakor pet urednikov »Luč« prepeljanov v druge zapore. S takimi velikanskimi žrtvami mora zavedno rusko delavstvo kupovati bomo tiskovno svobodo, ki si jo je priborilo zadnji čas.

Socialno politični pregled.

= **Zadružno gibanje na Angleškem.** Angleška zadružna centrala je zborovala o binokostih

v Aberdeenu. Iz poročila posnemamo, da je bilo koncem leta 1912 na Angleškem 1250 zadrug, število članov je znašalo 2.876.892. Te zadruge so imele prometa čez 2948 milijonov K, čisti dobiček pa je znašal nad 318 milijonov K. Angleška velenakupna družba, kateri pripada 1162 zadrug, je prodala blaga za 714 milijonov K in je imela čistega dobička nad 16 milijonov K. Škotska velenakupna družba je imela 7.800.000 kron čistega dobička, blaga je prodala za 201.600.000 K. Produktivne zadruge in velenakupne družbe so v lastnih obratih proizvajale blago, vredno 328.800.000 K. 706 zadrug ima hranilnice za otroke, v katerih je naloženih nad 62.400.000 K.

= **Dunajski brivci** so začeli z meznim gibanjem. Zahtevajo: omejitev delovnega časa na 12 ur, minimalno tedensko mezdo 10 K s hrano, 20 K brez hrane, en dan počitka na teden in odpravo določbe, da mora pomočnik stanoviti pri svojem gospodarju in jemati pri njem hrano. Kako žalostne razmere vladajo v brivski obrti, kaže statistika, ki jo je izdelala organizacija. Po tej statistiki znaša povprečni mesečni zaslužek 23 K za one pomočnike, ki dobivajo hrano in stanovanje pri mojstru, 33 K za one, ki dobivajo le hrano in 68 K za one, ki dobivajo za služek le v gotovini.

= **Vlada in alkoholni kartel.** Ogrska vlada je izdelala predlogo, ki izreka, da se smejo ustanavljati špiritne čistilnice le z vladnim dovoljenjem. Ta namera je očitno dogovorjena z avstrijsko vlado in nedvomno bo avstrijska vlada uvrstila špiritne čistilnice med koncesionirane obrti tisti hip, ko obvelja navedeni zakon na Ogrskem. Namerna ne zasleduje drugega smotra, da prepreči ustanovitve novih čistilnic, ki niso pridružene špiritnemu kartelu in da sname kartelu vsako neprijetno konkurenco. Poslanska zbornica je na predlog sodr. Diamanda pozvala vlado, da se ne vda zahtevi kartela in da ne uvrsti čistilnic med koncesionirane obrti. Ampak vse kaže, da pri vladi več zaleže povelje karteliranega kapitala kot besede ljudskega zastopstva. Železarski kartel oborožuje vlada z visokimi carinami, petrolejski kartel je ustanovila sama s tem, da je kratkoinimalo zaprla konkurenčne zavode, sladkornemu kartelu gre na roko s prepovedjo saharina in špiritnemu kartelu pomaga z onemogočenjem konkurence. In vendar se še dobe navne duše, ki mislijo da ta država, ki je le poslušno orodje v rokah kartelnega in agrarnega kapitala, resno nastopi zoper oderuške ekscese kartelov s posebnim kartelnim zakonom.

= **Kdo terorizira?** Zveza avstrijskih tovarnarjev stekla, ki je včlanjena pri zloglasni zvezi avstrijskih industrijalcev, razpošilja svojim članom naslednjo zaupno okrožnico: »Častita tvrdka! Naša članica, tovarna za steklo Blumenbach, tvrdka Zahn in M. E. Göpfert, Blumenbach, nam naznanja, da je morala odpustiti graverskega pomočnika H., rojenega 1889 v Y. zaradi socialističnega hujskanja. Prosimo naše čestite člane, da ne sprejmo imenovanja delavca na delo. Obenem ponovimo imena tvrdk, kjer so delavci izprti. (Slede imena.) Delavci iz teh obratov se ne smejo sprejemati.« Ime in rojstni kraj delavca, ki smo ju označili le z začetnimi črkami, so seveda v okrožnici natančno navedeni. Delavec je bil odpuščen zaradi »socialističnega hujskanja«; to se pravi, da zato, ker je svoje tovariše pozivljal v organizacijo. Zato ne bo dobil na vsem Avstrijskem dela! Zato se mora izseliti ali pa poginiti za plotom kakor pes. In ljudje, ki ugonabljajo tako hladnokrvno eksistenco, kriče o terorizmu — delavcev!

= **Mezdná gibanja brez stavk.** Podjetniki in filistri imenujejo naše strokovne organizacije dostikrat prav zlobno »stavkovna društva«, ki zgolj iz hudobne nagajivosti povzročujejo stavke. Ali prav nasprotno je resnično: čim boljše so delavci organizirani, tem lažje se ognejo stavki. Zakaj, če ve podjetnik, da družijo njegove delavce zvesta solidarnost in da imajo dobro napolnjeno bojno blagajno, ki jim omogočuje večtedensko ali tudi večmesečno stavko, tedaj ne bo toliko nepreviden, da bi pognal s svojim ravnanjem delavce v stavko, temveč izpolni zahteve brez boja. Prav nazorno osvetljuje to dejstvo upravno poročilo »Unije« tekstilnih delavcev. Od vsakih 100 tekstilnih delavcev, ki so dosegli boljše mezdne razmere, je doseglo:

brez stavke: s stavko:

1906	12,8	87,2
1907	51,2	48,8
1908	80,2	19,8
1909	63,3	36,7
1910	62,3	37,7
1911	88	12
1912	86,8	13,4

Pri dobri konjunkturi in velikih naročilih je seveda vse lažje doseči povišanje mezd brez stavke kakor ob slabi konjunkturi. Vkljub temu je nedvomno, da naraščajo izpolnitve zahteve, ne da bi delavstvo zastavkalo. Leta 1906 je le 12,8 odstotkov tekstilnih delavcev doseglo izboljšanje mezd brez stavke, šest let pozneje že 86,6 odstotkov. Glavno je, da je delavstvo na vse strani pripravljeno. Delavci, ki so tako dobro pripravljeno, da zastavkajo brez strahu, dosežejo izpolnitev svojih zahtev tudi brez stavke.

= **Tehnični napredek in število delavcev.** Zanimive podatke o učinku tehničnega napredka na število delavstva podaja za nemško cementno industrio Fritz Ritter v svoji najnovejši knjigi. Od leta 1894 do 1900 je naraslo število v cementni industriji zaposlenega delavstva od 18.300 na 31.400. Vsled krize leta 1900 je močno opešala poraba cementa; leta 1901 je delalo v nemški cementni industriji le 25.800 delavcev. Od leta 1904 dalje krepko rase poraba cementa; ampak število delavstva raste vsled uvedbe novih ameriških peči (l. 1905) le do 28.200 v letu 1907., potem pa zopet pojema. Leta 1910 je delalo v nemški cementni industriji le 24.100 delavcev. Vsled ameriških peči je odpadlo v znatnem obsegu ročno delo; celo gotov cement polnijo v sode stroji sami. V mnogih tovarnah je vsled zgradbe nove peči izgubila delo večina delavcev. Cementarna v Grošovicu je potrebovala pri stari peči 168, po novem sistemu pa le 38 delavcev, da je v 24 urah izdelala 1800 sodov cementa. Cementarna v Leimenu je izdelala leta 1899 731.600 sodov cementa z 1110 delavci, šest let kasneje 937.300 sodov s 764 delavci, leta 1909 celo 1.110.000 sodov s 653 delavci. Leta 1890 je izdelal delavec povprečno 650 sodov na leto, 1909 pa 1700; vzlic temu je plačevala tovarna leta 1909 povprečno le po 3,76 marke na dan, 1890 pa po 2,61 marki. Ves dobiček od pomnožene rodovitnosti dela vsled tehničnega napredka odnese v kapitalistični družbi lastniki proizvajalnih sredstev (strojev, orodja, tovarn) — kapitalisti.

Odgovorni urednik Fran Bartl.

Izdaja in zalaga založba »Zarje«.

Tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani.

Kavarna

Unione v Trstu

ulica Caserma in Torre Bianca

Velika zbirka političnih in leposlovnih revij in časnikov v vseh jezikih.

Biljardi.

Shajališče tržaških in vnanjih sodrugov.

Postrežba točna. — Napitnina je odpravljena.

40 letni uspeh, ki ga potrjujejo na tisoče priznanj.

Želodčna tinktura

lekarnarja Piccolija v Ljubljani

krepi želodec, pospešuje prebavo in je odvajalna. 1 stekleničica velja 20 vin.

Naročila sprejema lekarna G. Piccoli, Ljubljana.

A. Zupančič

knjigovez v Ljubljani

Slomškova ulica štey. 8

priporoča svojo na novo urejeno

knjigoveznic

za prijazna naročila vsakovrstnih v knjigovezu stroko spadajočih del. — Razen vezanja raznih knjig za knjižnice in šolsko rabo se še posebej priporoča za naročila trgovskih knjig (protokolov), različnih map, vzorčnih knjig in vsakovrstnih kartonaz. Izdeluje tudi okvirje in passepartout, priklade za različne podobe, fotografije itd. Cene nizke. Postrežba točna.

Učiteljska tiskarna

Ljubljana, Frančiškanska ul. 8

Tiskovine za šole, županstva in urade. Najmodernejše plakate in vabila za shode in veselice.

Letne zaključke

za društva.

Najmodernejša uredba za tiskanje listov, knjig, brošur, muzikalij itd.

Stereotipija. Litografija.

Občno konsumno društvo v Idriji

naznanja s tem, da je v svoji seji dne 9. svečana 1913 sklenilo, da se hranilne vloge članov

obrestujejo od 1. januarja 1913 naprej po 5 odstotkov.

Kredit do 30 dni je obresti prost. Čez 30 dni do 6 mesecev se imajo računati obresti po 6 odstotkov. Od kredita nad 6 mesecev pa po 7 odstotkov in sicer že od 30 dni naprej. Hranilne vloge sprejema društvo vsak dan med uradnimi urami od 8. zjutraj do 12. dopoldne od 2. popoldne do 6. večer. — Odpovedni rok so pri društvu najprimernejši in varnost najboljše, kajti za varnost garantira premoženjska in blagovna vrednost. Vsak član najlažje svoje prihranke svojemu zavodu.

Načelstvo.

Občno konsumno društvo

v Zagorju

(vpisana zadruga z omejenim poroštvom)

vabi svoje člane na

izredni občni zbor

ki se vrši v nedeljo dne 1. junija 1913 ob 2. popoldne v dvorani gosp. Riharda Mihelčiča na Toplicah.

DNEVNI RED:

1. Volitev treh nadzornikov in enega namestnika.
2. Volitev predstojstva.

Vstop imajo samo člani.

Zagorje, 13. maja 1913.

Za nadzorništvo:

Fran Klopčič,

zapisnikar.

Ivan Wallend

predsednik.

Potniki

v severno in južno AMERIKO se vozijo sedaj le po domači avstrijski progi

AVSTRO-AMERIKANA

Trst-Newyork, Buenos Aires-Rio de Janeiro

najnovejši brzoparniki z dvema vrtnicama, električno razsvetljavo, brezličnim brzojavom, na katerih je za vsakega potnika preskrbljeno, da dobi dovolj domače hrane z vinom, svež kruh, postelje, kopeli itd.

Odhod parnikov:

v sev. Ameriko vsako soboto, v južno Ameriko vsakih 14 dni.

Nova proga Trst-Kanada:

1. Odhod 15. marca v Portland.
2. Odhod 12. aprila v Quebec.

Vsakovrstna pojasnila daje drage volje brezplačno pri glavni agenturi za Kranjsko, Stajersko in Koroško:

SIMON KMETETZ Ljubljana,

Kolodvorska ulica štey. 26.